

**МИНИСТЕРСТВО НА ЗЕМЕДЕЛИЕТО, ХРАНИТЕ И
ГОРИТЕ
ЦЕНТЪР ЗА ОЦЕНКА НА РИСКА**

**НОВОВЪЗНИКНАЛИ РИСКОВЕ В ОБЛАСТТА НА ОБЩЕСТВЕНОТО
ЗДРАВЕ, БЕЗОПАСНОСТТА НА ХРАНИТЕ И ЗДРАВЕТО НА ЖИВОТНИТЕ,
ИДЕНТИФИЦИРАНИ ОТ ЕОБХ¹ ЗА 2016 г.**

Една от основните дейности на Европейския орган по безопасност на храните (ЕОБХ) е идентифициране и оценка на нововъзникналите рискове по отношение на общественото здраве, здравето на животните и безопасността на храните и фуражите. Ефективното изпълнение на тази дейност изисква разработване и въвеждане на нови методологии и подходи, както и усъвършенстване на съществуващите. Нововъзникналите рискове за 2016 г. са описани в техническия доклад на ЕОБХ, който обобщава дейностите на всички организации, които участват в процедурата по идентифициране на нововъзникналите рискове.

През 2016 г. бяха дискутирани общо 17 потенциални нововъзникнали рискове. Сред преобладаващите фактори, асоциирани с тези рискове, са новите потребителски тенденции². По-доброто разбиране на факторите за възникващи рискове, включително социални, поведенчески и икономически, като и доброто познаване на веригите за доставка на храни, е изключително важно за идентифициране на възникващите рискове. Имайки предвид видовете опасности, нововъзникналите рискове са класифицирани в шест различни категории: микробиологични опасности (7), химични опасности (10), други (например антимикробна резистентност и алергии) (2), незаконни дейности (4), нови потребителски тенденции (7) и нови процеси и технологии (2).

Рисковете са оценени въз основа на набор от предварително определени критерии: (1) нова опасност, (2) нова или повишена експозиция, (3) нова чувствителна група и (4) нов фактор. Критериите се основават на дефиницията на ЕОБХ за нововъзникнал риск. От 17-те риска, пет риска не са сметени за нововъзникнали рискове. Тези рискове не отговарят на критериите в определението на ЕОБХ за

¹ Европейски орган по безопасност на храните или EFSA (European Food Safety Authority)

² Придържане към нови модели на хранене и промяна в поведението на потребителите по отношение на храненето и храните, напр. спазване на правила за здравословно хранене, прием на хранителни добавки, функционални храни, т.нар. „модерни“ храни и др.

нововъзникнал риск (нова опасност, повишена експозиция или нова чувствителна група). В процеса по идентифициране на рисковете са взели участие EREN³ и StaDG-ER⁴.

Нововъзникнали рискове за 2016 г.

1. Потенциални рискове, свързани с употребата на морски водорасли:

Промяната в потребителските навици, свързани с общото убеждение, че водораслите са "здравословна храна", може да предизвика по-голямо търсене и потребление в следващите години. Те обаче могат да представляват потенциален риск за здравето, като: (1) опасност от интоксикация с йод; (2) високи нива на арсен; (3) замърсяване с тежки метали; (4) замърсяване с норовируси; (5) риск, свързан с опортюнистични динофлагелити, които произвеждат токсини. Тези рискове се отнасят до категориите: микробиологична опасност/химична опасност/нови потребителски тенденции.

Във връзка с този риск EREN отправя своите препоръки към държавите-членки и ЕОБХ, а именно: Държавите-членки да включат продукти от морски водорасли в техните национални проучвания за консумацията на храни, да следят съдържанието на йод и тежки метали в хранителните продукти от морски водорасли, а ЕОБХ следва да предложи включване на този проблем в изследователската програма на ЕС⁵.

2. Кръгова икономика - замърсяване по хранителната верига (от отпадъци до торове).

Отпадъците и страничните продукти, органични и неорганични, се използват като торове и подобрители на почвата. Това може да доведе до внасянето на различни замърсители като остатъци от лекарства, тежки метали и химикали от промишлеността и домакинствата в хранителната верига и околната среда. Микробиологичните опасности и антимикробната резистентност (AMR⁶) също могат да бъдат проблем. Този риск се отнася до категорията: Микробиологична опасност/химична опасност/нови процеси и технологии.

Мрежата за обмяна на нововъзникващите рискове препоръчва на ЕОБХ да определи дали е необходима оценка на риска и какви данни са налични, по-специално

³ Emerging Risks Exchange Network

⁴Stakeholder Discussion Group on Emerging Risks

⁵ Европейски съюз

⁶ Antimicrobial resistance

относно биоакумулирането в селскостопански продукти, също така и да сподели този проблем с Европейската агенция по околна среда.

3. Рискове, свързани с употребата на екстракти от зелен чай в хранителни добавки:

През последните години службите по безопасност на храните в Норвегия, Швеция и Дания са проучили няколко случая на чернодробна интоксикация, свързани с консумацията на хранителни добавки, съдържащи екстракти от зелен чай. Екстрактите от зелен чай са популярни съставки в хранителните добавки. Тези екстракти съдържат полифеноли, както и основния за зеления чай катехин, (-) - епигалокатехин-3-галат (EGCG) в по-голямо количество от инфузиите на зеления чай. Високи орални дози от EGCG причиняват хепатотоксичност при животните. Този риск се отнася до категорията: Химична опасност/нови потребителски тенденции.

Мрежата за обмяна на нововъзникващите рискове препоръчва на ЕОБХ да извърши проучване на съдържанието на екстракти от зелен чай в хранителни добавки, продавани чрез интернет. В тази връзка, на 23 юни 2017 г. ЕОБХ (Панела CONTAM⁷) излезе с изявление относно рисковете за човешкото здраве, свързани с наличието на пиролизидинови алкалоиди в меда, чая, билковите инфузии и хранителните добавки.

4. Антимикробна резистентност при риба и морски дарове, внесени в Швейцария.

Тъй като потреблението на риба и морски дарове се увеличава, в Швейцария бе проведено пилотно проучване за оценка на действителната ситуация във връзка с антимикробна резистентност при внесените продукти от аквакултури. Като се имат предвид получените данни, пангасиуса и скаридите бяха определени като възможни обекти за бъдещи мониторингови програми за антимикробна резистентност. Този риск се включва в категорията: други/антимикробна резистентност/нови потребителски тенденции.

Мрежата също препоръчва на ЕОБХ да си сътрудничи с Европейския център по контрол на болестите ECDC⁸ и Европейската агенция по лекарствата (EMA⁹).

⁷ EFSA Panel on Contaminants in the Food Chain

⁸ European Centre for Diseases Control

⁹ European Medicines agency

5. Зооноза, причинена от борнавирус (VSBV-1) при пъстри катерици.

Между 2011 и 2013 г. три лица развъждащи пъстри катерици са развили енцефалит, и са починали в рамките на 2 до 4 месеца след началото на клиничните симптоми. Причинителят, който е неизвестен досега е борнавирус открит в контактна катерица (без клинични признаци) и в проби от мозъка на тримата (с клинични признаци). Филогенетичните анализи показват, че този вирус, наречен борнавирус от пъстра катерица (VSBV-1), се различава от известните видове борнавируси. VSBV-1 е открит и в катерици от подсемейство *Callosciurinae*. Понастоящем не е ясно дали VSBV-1 се среща и при други животински видове. Транспортните пътища на VSBV-1 от катерици до хора все още не са известни. Този риск се отнася до категорията микробиологични опасности.

Препоръката на EREN е да се докладват резултатите от всички национални научноизследователски проучвания, както и резултатите от разследванията.

6. Рискове, свързани с употребата на диосмин и хесперидин.

Службата по безопасност на храните в Португалия е установила предлагане на пазара на хранителни добавки, съдържащи диосмин и хесперидин. Това са вещества с фармакологично действие, и не би следвало продуктите, в които те са вложени да се търгуват, като хранителни добавки. Рискът е в категория химична опасност.

Мрежата препоръчва на ЕОБХ да подпомага държавите-членки в оценката на риска за хранителни добавки, и да определи критерии, на кои проблеми, свързани с хранителни добавки трябва се акцентира за в бъдеще.

7. Пиперин като съставка в хранителни добавки португалския пазар.

Установено е, че няколко продукта, продавани като хранителни добавки, съдържат в състава си пиперин, а именно "Високо концентриран *Piperine* (95%) като естествена съставка, изгаряща мазнините". Препоръчваните дневни дози са 10-20 mg дневно, които са над установения от EFSA адекватен дневен прием. Рискът се отнася до химични опасности и нови потребителски тенденции.

8. Яйца на *Echinococcus multilocularis* върху плодовете, зеленчуци и гъби.

При лисиците в няколко области на Европа се открива инфекция от *E. multilocularis*. Демонстрирана е корелация по отношение честотата на човешка

ехинококоза в тези области, която също се увеличава. Зеленчуците и горските плодове, отглеждани в почвата, както и гъбите представляват потенциален източник на инфекцията. Измиването на плодове или зеленчуци не е достатъчно, за да се елиминират яйцата на *E. multilocularis*. За инактивиране на яйцата се изисква готвене (+ 70°C, 5 мин.) или дълбоко замразяване при -80°C в продължение на 48 часа. Онкосферата на паразита не се инактивира от промишлени температури на замръзване от -30 ° C. Рискът се отнася до групата на микробиологичните рискове.

Мрежата препоръчва на ЕОБХ да направи епидемиологична оценка на ситуацията, да съпостави случаите при хора с тези при животните и да прегледа наличните аналитични методи преди да бъде разработен валидиран метод.

9. Рискове, свързани с употребата на алое в храната.

Нарастваща тенденция към търговия с растението, както увеличаващия се интерес от използването на растението като функционална храна, обещаваща добро здравословно състояние, крие известни рискове, особено за чувствителните групи от населението. Рискът произхожда от това, че няма информация на нивата на алоин в продаваните храни, а също и от неадекватните или липсващи системи за мониторинг в държавите-членки. Рискът се отнася до категорията на химичните рискове и новите потребителски тенденции.

Други рискове, включително и рискове, които не отговарят на критериите в определението на ЕОБХ за възникващ риск

1. Увеличаване на случаите на заразяване с *EHEC*¹⁰ в Швейцария.

Случаи на заразяване на хора с ентерохеморагична *E. coli* (*EHEC*) са се увеличили с 2,5 на 100 000 жители от 1.1.2015 г. до 30.10.2015 г. Предполагаемата причина за увеличаването на докладваните случаи на ЕНЕС са новите съвременни методи за откриване са основната причина. Този риск се отнася до категорията: микробиологична опасност/нови процеси и технологии.

Мрежата препоръчва на ЕОБХ да обменя информация с ECDC и да подчертае необходимостта от разработване на проучване, сравняващо чувствителността на различните диагностични похвати.

¹⁰ Enterohemorrhagic *E. coli*

2. Рециклирани електрически и електронни пластмаси.

Използването на рециклирани пластмасови отпадъци от електрическо и електронно оборудване в производството на изделия за контакт с храни, може да доведе до миграция на неизвестни токсични вещества на нива, които биха могли да представляват риск за здравето на човека. Този риск се отнася до категорията: незаконни дейности/химични опасности.

Мрежата препоръчва на ЕОБХ да информира мрежата на ЕК за измами с хранителни продукти.

3. Пиролизидинови алкалоиди в различни видове чайове на хърватския пазар.

Хърватската агенция по храните (СФА), в сътрудничество с германска лаборатория, извърши анализ на 55 бр. проби от различни видове чай, които се предлагат в Хърватия, за 30 различни алкалоида, като в 35% от пробите е установен най-малко по един алкалоид. Този риск се отнася до категориите химична опасност и нови потребителски тенденции. Рисковете за човешкото здраве, свързани с наличието на пиролизидинови алкалоиди в меда, чая, билковите инфузии и хранителни добавки са дискутирани в изявлението на Панела CONTAM към ЕОБХ от 23 юни 2017 г.

4. Левкозата по говедата и връзката и с рака на гърдата при хората.

Според проучване от 2015 г. жените, за които съществуват доказателства за експозиция на вируса на говежди левкемия (BLV), са изправени пред повишен риск от рак на гърдата. Анализът на данните показва, че вероятността от развиване на рак на гърдата при наличието и на други рискови фактори е три пъти по-висока, ако е налице BLV. Този микробиологичен риск е идентифициран от StaDG-ER.

В тази връзка през 2015 г. ЕОБХ извърши проучване на базата на литературни данни и заключи, че няма достатъчно силни доказателства за подобен ефект.

5. Равни условия по отношение на вноса на аквакултури в Европейския съюз.

Произвежданите в ЕС аквакултури покриват само 40% от потребностите на пазара на ЕС. ЕС е най-големият вносител на рибни продукти в света. Въпреки че, само одобрени предприятия могат да внасят рибни продукти в ЕС, съществуват и измамни дейности, които могат да доведат до рискове за здравето. Безопасността на продуктите

от аквакултури може да бъде компрометирана от следните фактори: а) небезопасни съставки във фуража; б) различни подходи за проследяване; в) използване на лекарства/антибиотици/дезинфектанти/добавки; г) различни методи на обработка. Този риск е към категориите: микробиологична, химична опасност и незаконни дейности.

StaDG-ER препоръчва: Измамите и липсата на проследяемост могат да бъдат намалени чрез въвеждане на кодове. Да се подобри способността на държавите-членки да предприемат действия и да се хармонизират програмите за мониторинг.

6. Фалшифицирани хранителни добавки, продавани чрез интернет.

Покупката на хранителни добавки през интернет значително се увеличи през последните години. Има съобщения за продажба на продукти, които съдържат фармакологично активни вещества, в съответната дозировка. Най-често установяваните активни вещества са бензодиазепините (естазолам, клоназепам) в хранителни добавки за **спане**, анорексиген като сибутрамин, фенфлурамин в хранителните добавки за **отслабване**, силденафил, тадалафил, варденафил в хранителната добавка за **еректилна дисфункция** и андрогенни стероиди за **бодибилдинг**. Тези опасности принадлежат към категориите на химичните опасности, нови потребителски тенденции и незаконни дейности.

7. Антимикробни средства в пчелите.

В ЕС не е разрешено прилагането на антимикробни препарати (антибиотици и сулфонамиди) за употреба в пчеларската практика. Най-често установяваните незаконни практики са употребата на тетрациклини, сулфонамиди и макролиди. Към днешна дата данните за третиране с антимикробни средства в сектора на пчеларството в Европа, както и данните за остатъците от антимикробни средства в меда, с европейски и извън европейски произход са оскъдни. Тази опасност е към категориите: други и незаконни дейности

Мрежата препоръчва на ЕОБХ да представи актуализирана информация от работната група по здравето на пчелите и да направи критичен преглед на резултатите от Европейската програма за мониторинг на ветеринарните остатъци, също и да направи преглед на стратегията за тестване.

8. Увеличаване случаите на мегезофагополиневропатия в латвийски кучета

През пролетта на 2015 г. Латвийската асоциация на ветеринарните лекари докладва за необичайно голям брой случаи на мегезофагус при кучета. Съществува хипотеза, че увеличаването на случаите на мегезофагус е причинено от невротоксин, присъстващ в храни за домашни любимци, произведени в Латвия, която обаче не е потвърдена.

Мрежата препоръчва на ЕОБХ да разследва случаите и в другите държави-членки, а на Латвия да продължи с епидемиологичните изследвания

Изводи:

Подходът по идентифициране на нововъзникналите рискове, осъществен от ЕОБХ, е от значение за подобряване на подготвеността за оценка на риска и полезен превантивен инструмент, с който трябва да разполагат държавите-членки на ЕС, в т.ч. България, с цел защита на общественото здраве.

Осигуряването на ефективност на процеса на управление на рисковете изисква редовно и непрекъснато систематично наблюдение на всеки негов етап и периодично докладване на идентифицираните рискове и предприетите действия за тяхното елиминиране или снижаване до допустимите прагове.

Подобряването на процесът предприемане на своевременни последващи действия, както и разпространението на информацията е от голяма важност за различните заинтересовани страни, включително за мениджърите на риска.

Българските компетентни органи трябва да притежават способността за бързо реагиране при ситуация на възникващи рискове, както и да получават своевременна информация за спецификата на даден риск, както и за средствата за неговото овладяване.

Източник: <https://www.efsa.europa.eu/en/supporting/pub/1336e>

Изготвил: д-р Аксиния Антонова – главен експерт в дирекция „Комуникация на риска, обучение и Контактен център“ при ЦОРХВ

3.01.2018 г.